

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ МОЛДОВИ: УКРАЇНСЬКІ ПОЕТИ (ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ)

Діана ІГНАТЕНКО, кандидат, викладач;
Людмила ЧОЛАНУ, ст. викладач,
Бельцький державний університет ім. А. Руссо,

Rezumat: *Autorii au prezentat o primă imagine științifică a creativității poezilor ucraineni din Moldova din anii '90 ai secolului XX până în prezent. Este evidențiată poezia generațiilor de vârstă și a tineretului, precum și liniile „feminine” și „masculine”. Este considerat cercul tematic al poeziei, unele trăsături ale sistemului figurativ și stilul individual al autorului. S-a afirmat că creația poezilor reprezentați în lucrare este o contribuție semnificativă la dezvoltarea culturii multietnice a Moldovei la începutul secolului XXI și necesită o reflecție științifică suplimentară.*

Cuvinte-cheie: *poezia ucraineană, generația mai veche și mai tânără, linia „feminină” și „masculină”, cultura multietnică a Moldovei.*

У житті нашого краю десятиліттями помітну роль відігравали українці, які народились і виросли в Україні. Переїхавши в різні повоєнні часи до Молдавії, вони зв'язали з нею свою долю, стали громадянами незалежної Молдови, її справжніми патріотами. Водночас тисячі етнічних українців, уродженців колись умовно прикордонних районів Молдавії, за традицією здобували шкільну, професійну та вищу освіту в Україні. Їхнє світобачення формувалось під впливом української мови і культури. Саме ці дві групи громадян стали ініціаторами, організаторами і рушійною силою українського відродження як складової національного піднесення на початку 1990-х років. Вони були депутатами першого Парламенту незалежної Республіки Молдова, державними діячами перших урядів, організували українські товариства, започаткували українські газети, радіо- і телепрограми, добились викладання в українських селах рідної мови.

Ті, що мали ще й мистецький дар, почали реалізувати себе в поезії, музиці, живописі, художньому різьбленні, вишивці... Так, поетичні вечори організовувалися Товариством «Просвіта» імені Тараса Шевченка у Молдові вже з 1992 року. Автори друкували свої твори здебільшого власним коштом. У 1993 р. вийшла перша збірка тоді редактора (1990-2005 рр.) телепрограми «Світанок», журналіста, публіциста, нині представника Укрінформ у Молдові та Румунії Зінаїди Гурської «Колокол души», де були поезії українською і російською мовами (двомовність творчості притаманна всьому старшому поколінню). Збірка навіть не поступила у продаж, оскільки весь тираж розійшовся між друзями та колегами. У 1996 р. побачила світ книга голови профспілки Кишинівського коледжу виноградарства та виноробства, Героя Соціалістичної праці Валентини Зубченко «Долина мрій». Потім була «Перепілка подільського поля» Світлани Лозинської, що вийшла друком 1999 р. Згодом Союз українців Республіки Молдови видав збірку поезій вчительки Оксани Медведенко «Євшан-зілля».

Українська громадськість, що активно долучилася до збагачення літературного процесу, однією з своїх провідних задач визначила ознайомлення з невідомою в Молдові культурною спадщиною України. Зусиллями керівників Бельцької типографії В. Захарківа, С. Лядрика в 1994 р. було видано українською мовою збірки «Колядки та щедрівки», «Українські народні пісні», в 1996 – першу на молдовській землі збірку творів Т. Шевченка українською мовою. У Кишиневі завдяки академіку К. Ф. Поповичу почали виходити збірки українського фольклору республіки, зібраного відомим фольклористом з Глоденського району Віктором Паньком та Академією Наук РМ. Ці перші книжки стали основою численних літературних та музично-літературних вечорів, джерелом натхнення поетів.

Українські поети Молдови постійно знаходяться у творчих пошуках. Їхнє поетичне надбання поповнилось збірками Галини Рогової, Світлани Лозинської, Ніни Авідон, Юрія Дячука, що виходили то власним коштом, то за підтримки українських товариств, то за сприяння Посольства України в РМ. І ось уже Кость Попович пише у своїх «Нарисах української літератури»: «У Молдові зародився і триває справжній літературний процес». Академік К. Ф. Попович, фундатор українського роману в Молдові, активно підтримував поетів, що писали українською. Він став для них першим рецензентом і літературним критиком. Нові вірші постійно друкувались на шпальтах Незалежної газети українців Молдови «Рідне слово» (головний редактор Степан Лядрик), що виходила з 2003 по 2014 р. і розповсюджувалась скрізь, де мешкали українці. А коли групою молдовських авторів розроблювались шкільні підручники «Українська мова і література», до розділу про літературу рідного краю було включено твори К. Поповича, З. Гурської, О. Медведенко, переклади Б. Маріана, С. Келаря тощо.

З 2000-них років у поезії українців Молдови помітно виокремився «голос жіночої ліри». У тематичних збірках та на сторінках газет світ побачили нові поезії Галини Рогової, Зінаїди Гурської, Ніни Авідон, Світлани Лозинської, Галини Якубович, Оксани Медведенко, Інни Кравчук, Людмили Линдюк, Ольги Харишиної. Виходили нові авторські збірки Галини Рогової «Присутність» (2007), Зінаїди Гурської («Это жизнь», 2009), Світлани Лозинської («Шляхами людських радощів і болю», «Сто пісень», «Ганька», 2011, «Сіячі добра», «Вишиванка», 2012), Ольги Харишиної («22:23», 2011). «Жіноча поезія» приваблює ніжним ліризмом, увагою до внутрішнього світу людини, до почуттів.

Галина Миколаївна Рогова znana як науковець (кандидат філософських наук, співробітник АН Молдови), керівник Товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка, автор і ведуча програми «Світанок», журналіст. Поет Галина Рогова відзначається

тією неповторністю бачення світу, за якою і розпізнається талант. Її образи несподівані, в них читач знаходить радісне відкриття нового в начебто вже баченому. Вона уникає етнографізму, традиційного для першого етапу формування або відродження національної культури. В поезії «Різдво», оминаючи очікуване зображення обрядів та страв, поет відтворює атмосферу піднесеності, єднання душ матері та сина, коли відбувається таїнство материнського благословення на довгі «освітлені роки». В іншому вірші лірична героїня зізнається, що любить місяць лютий, хоч він і «супить брови хмарами». Вона підгледіла, як лютий «плекає першоцвіт», «навчає бурулі співати капіжних мелодій», і тепер знає:

*«Весна народжується в лютому.
Березень вже отримує її –
В жовтогарячі пелюшки»
(«Лютий»).*

Галина Миколаївна родом з Луганщини. У Молдову приїхала зовсім юною. Тут зустріла кохання, тут народились діти. Тут знайшла своє призначення. І Молдова стала не «другою батьківщиною», а просто Батьківщиною. Тому й природа в її віршах – наша, молдовська. З м'якими зимами, стрімкою весною і спекотним вереснем, з небом – як «вмита бірюза», з виноградом і яблуною «на дні кам'яного двору». Закономірно, що в її творчому доробку є переклади з творчості М. Ємінеску і Н. Стенеску, переклад пісні Р. Попович-Парасків «Наш дім – Кишинів».

Галина Рогова вільно почувається у світі українських поетичних традицій. Вона вміє повернути знайомий образ новою гранню, надати нового звучання.

*Українці, немов чорнобривці,
Розсіяні по світах...
З вишневих садів материнських
Розвиті на долі вітрах,
Не в'янемо, не всихаєм
Вростаєм у всякі ґрунти
І в барви свого розмаю
Прикрашаєм земні кути
(«Українці в світі»)*

Точно й сміливо поет використовує прийом асоціації та парафразу. Так, вірш «Проводи» перегукується і з «Піснею про рушник» Андрія Малишка, і з піснею «Два кольори» Дмитра Павличка. Галина Рогова створила образ матері, що збирає сина в далеку дорогу. І така сила її любові, що не тільки сорочки й рушники, а все, зібране дбайливими руками, стає синові оберегом. Відома цитата з Шевченка «Ну, що б, здавалося, слова... Слова та голос – більш нічого. А серце б'ється – ожива, Як їх почує!...» («Ну, що б, здавалося, слова») розгортається у повноцінний вірш-парафраз:

*Ну що, здавалося, слова...
І не прикласти вам до болю,
І спрагу з них не вгамувати,
І не спрямити нашу долю...
Слова та голос – більш нічого...
Але ж як тільки зазвучать,
І ми – знайомі ніби з вчора,
Й несила більше вже мовчать.
А серце б'ється, ожива,
З твоїм єднається в любові...
Найголовніші слова*

*У нашій рідній спільній мові.
Вони зливаються з душі,
Ворожать, кличуть і віщують –
Поет наниже у вірші,
Як їх почує.*

(«За Шевченком»)

Поетичну самосвідомість Галини Рогової пронизує тонка самоіронія, що дозволяє уникати спокуси тимчасовим, сучасно-модним. В поезії «Вірші» (написаній класичним чеканим ямбом) ми схильні бачити поетичне кредо автора:

*Шкода, шкода, мої вірші
Не куртуазять маньєризмом:
Не таке око у душі –
Тверезе раціоналізмом.
Не маю хисту до красот,
До грації – тим більше,
Не завдають мені турбот
Зітхання будуарно-ніжні.
Пегас мій скаче по ріллі
І шпорткається в стансах,
Тому прості рядки мої
Не просяться в романси
(«Вірші»)*

Поет Зінаїда Гурська віддає перевагу малим формам, де лаконізм межує з афористичністю:

*Живемо з церквою,
Але без віри.
Вбрання яскраві,
Душі в попіл сірі»
(«Живемо з церквою»).*

*«Коли кохання цвіт не цвів,
Не жди плодів»
(«Ти краще йди»).*

*«Мелодія душі до неба лине
І Всесвітом стає моє село...»
(«Родині»).*

Вона не вдається до модних експериментів з віршуванням, не хизується надскладними тропами. Для неї жити – значить відчувати, переживати, вболівати. У віршах Зінаїди Гурської щирість почуття виливається у прозорість форми:

*«Сьогодні дощ – неначе у Карпатах,
І як туди, до нас прийшла весна...
Не вистачає лиш свитини тата
І з дому рідного маленького вікна»
(«Сьогодні дощ – неначе у Карпатах»).*

Вона перш за все – співець «щімкого кохання», коли «шугає болем кров», палає душа і стогне серце. Кохання шириться до Любові, що була першопричиною всього суцього. Це вже і «сонце, море. Небо в сяйві зір». Це сила, що зцілює душу:

*«Коли біда, як смерть, огорне,
Не даймо впасти до німих проклять,*

*І стане синім небо, нині чорне,
Повернеться наснага і Життя»*
(«Роздум»).

Філософською думкою, міркуванням над вічними і щоденними питаннями життя, зацікавленістю історичним минулим, реакцією на трагічні події (як Чорнобильська катастрофа) і суспільний неспокій відгукнулися «чоловічі голоси» української поезії Молдови. Це поезії Юрія Дячука, Михайла Харишина, Євгена Осередчука, Бориса Маріана, Леоніда Нікітіна, Володимира Синицького, Миколи Федака... Залунало тверде чоловіче слово, яке пом'якшує тема кохання, образ коханої.

Дуже плідною є творча діяльність Юрія Івановича Дячука – художника, майстра різьблення по дереву і поета. В його поетичному доробку філософсько-медитативна лірика («Хто ж я?», «Що є світ?», «Сон і яв»), громадянська («Моя Україна», «Хто ти нині? Українець!»), поетичні пейзажі, широка гама переживань закоханого... Він прагне осмислення і власного місця в житті, і сили кохання, і туги за краєм свого дитинства Вінниччиною, й історичних подій в житті українського народу («Голод», поема «Веремія») і краси природи. У віршах Юрія Дячука ліризм поета поєднується з точністю художника, створюючи неповторні метафоричні образи: «З ледь чутним дзвоном з неба линуть роси», «Срібляста річка ввіймала місяць за гострий ріг», «Міжзоряний карась торкнув хвостом міжзоряні Стожари» («Хіба не щастя це?»)

Поетична муза не втішає Юрія Дячука, а пече його серце. Він може пережити останню мить життя солдата, що піднявся в атаку і побачив, як упав його друг:

*«Один на двох у нас багнет,
Та нас за це пробачать люди,
Бо вже прогавкав кулемет
В одні на двох з тобою груди»*
(«Судний день»).

Відчути розпач жінки, яка померла на ще свіжих могилах рідних і «Чорним волоссям, мов крепом, Вкрила розкидану глину» («Голод»). Його ліричний герой – людина із змученою душею, бо життя проходить «між лихими жорнами епох», по долі «виє та стелиться хуга-метелиця». Він бачить себе журавлем з перебитим крилом. Та поки існує в світі краса і кохання, поки є рідний край, будуть сили жити:

*«Зупиніться на мить,
Земляки-журавлі,
І мене заберіть
До моєї землі,
Де в розмаях каштан,
П'є фіалковий цвіт,
Де блакитний туман
Біля рідних воріт»*
(«Білий птах»).

З 2000 року кишинівські поети-українці гуртуються в Літературному клубі при Товаристві «Просвіта», який називається «Сопілка Молдови». Головою клубу стала Ніна Авідон. Клуб регулярно збирається на поетичні вечори, презентації нових книжок, дні української мови, дні слов'янської писемності і культури в Молдові. Товариство «Просвіта» з перших кроків своєї діяльності (з 2003 року) взяло собі завданням опікуватися долею української літератури в Молдові, питаннями взаємопроникнення української та румунської літератури. В Товаристві було перекладено на українську твори «12 елегій» Нікіті Стенеску, а на на румунську – твори Василя Симоненка. За

сприяння Посольства України в РМ у межах Програми підтримки закордонного українства видано збірку «Серце моє біля серця твого» („Inima mea lângă inima ta”). Твори наших митців видавалися і продовжують видаватися в Молдові та Україні. Так, у Кишиневі вийшла збірка віршів Євгена Осередчука «Повітря нашої юності» (2017 р.), в Харкові вже готовий до друку роман Зінаїди Гурської.

За роки незалежності в республіці з'явилося нове покоління творчої молоді. Це уродженці Молдови, які вперше за всю її історію здобули освіту рідною мовою на батьківщині, усвідомили себе представниками української культури як складової культури Молдови, продовжили наукове дослідження місцевих говірок, фольклору, етнографії, українсько-молдовських культурних взаємовпливів, почали вивчати історію свого роду, історію наших українських сіл... В 2012 році в Бельцькому державному університеті ім. А. Руссо було започатковано проект «Бессарабські постмодерністи українською мовою» (керівник – кандидат філологічних наук, завкафедрою румунської та світової літератури Ніколає Ляху). У рамках цього проекту на той час магістрантами Д. Ігнатенко, Т. Бедонька-Кугал, О. Ремарчук здійснено переклади українською мовою поезій Аркадіє Сучевяну, Ніколає Попа, Єміліана Галайку-Пеун, Єуджена Чокля, Всеволода Чорнея, Григорє Кіпера, Васіле Гирнец, Лео Бутнару, Лоріни Белтяну, Андрія Цуркану, Келіни Тріфан, Ірини Некіт, Ніколає Ляху, Мірчі Чобану, Маргарети Куртеску, Марії Шляхтицької, Адріана Чуботару. Ці переклади надруковано у літературному часописі „Semn”.

2014 року зусиллями Союзу українців Молдови і Товариства «Просвіта» було видано збірку поезій членів Літературного клубу під однойменною назвою «Сопілка Молдови». У збірці представлено як твори вже відомих авторів, так і початківців: у розділі «Підголоски» надруковано твори переможців олімпіад з української мови та щорічних конкурсах декламаторів «Славимо тебе, Тарасе» в номінаціях «Власні вірші»: Готується до друку друга збірка «Сопілки». У теоретичному ліцеї с. Тецкань Бриченського р-ну під керівництвом поета, вчительки української мови Марії Кирилової зростають юні українські поети: Діана Пелипецька, Валентина Борденюк, Оксана Баланюк, Аня Сирова. В 2017 р. вони з успіхом представили свою творчість на Літературному вечорі в Бельцькому Українському Домі Спілки українців Молдови.

Висновки. З 90-х років ХХ ст. поетична спадщина Молдови розвивається і поповнюється новими іменами й творами. Загальний огляд поетичного доробку Молдови виявляє два покоління українських поетів, що зробили і продовжують робити внесок у розвиток культури нашої країни. Старше покоління представлено митцями, що як особистості сформувались в Україні до утворення РМ. У ньому прослідковується «лірична жіноча» і «філософська чоловіча» лінії. Друге покоління утворює молодь, що зросла в незалежній Молдові на хвилі національного відродження і зробила перші кроки в поетичній творчості.

Література:

1. ДЯЧУК, Юрій. *А я живу... – мені цікаво...* Кишинів: Elan Poligraf, 2008. ISBN 978-9975-66-071-6.
2. ДЯЧУК, Юрій. *Придут иные времена...* Кишинів: ELANINC, 2009. ISBN 978-9975-4047-1-6.
3. ГУРСКАЯ, Зинаида. *Колокол души*. Кишинев: Универсул, 1983.
4. ГУРСКАЯ, Зинаида. *Это жизнь*. Кишинев: Elan Poligraf, 2009. ISBN 978-9975-66-146-1.
5. РОГОВА, Галина. *Присутність*. Кишинів, 2007. ISBN 978-9975-66-015-0.
6. ШЕВЧЕНКО, Тарас. *Кобзар*. Київ: Дніпро, 1999. ISBN 5-308-01526-0.